

עמדת איחוד האמירויות ובחריין לגבי לנורמליזציה ישראלית-סעודית: שותפות ותחרות

אילן זלאיט ויואל גוז'נסקי*

בהיותן חתומות על 'הסכמי אברהם', מצופה שאיחוד האמירויות הערביות וממלכת בחריין יתמכו בהסכם נורמליזציה ישראל-סעודי, שאינו אמור לעמוד בסתירה ל'הסכמי אברהם' והוא אף משלים אותם. יתרה מכך, מדובר במדינות עם הנהגות פרו-אמריקאיות שלהן יחסי שכנות וידידות עם ערב הסעודית, בפרט בחריין הנסמכת על ריאד כפטרוניתה. עם זאת, שיקולים שונים ינחו את שתי המדינות בבואן לשקול את צעדיהן אם וכאשר יחתם ההסכם, בהם יחסייהן עם ישראל, ערב הסעודית, ארצות הברית ואף איראן, ובמקרה של בחריין – גם מצבה הפוליטי ההפנימי.

איחוד האמירויות

היעדים הלאומיים המרכזיים של איחוד האמירויות הם, בדומה לאלה של ערב הסעודית, רגיעה ויציבות שיאפשרו לה להמשיך להשתמש ברווחי הנפט שלה לפיתוח כלכלי פנימי ושגשוג. על רקע זה ובפרט בהיותה חלוצת 'הסכמי אברהם', עמדתה הרשמית של איחוד האמירויות היא כי על הסכמים אלו להתרחב ולכלול מדינות נוספות. ייתכן שהיא מעריכה כי התרחבות כזו תעניק לגיטימציה נוספת לנורמליזציה שלה עצמה עם ישראל. עמדה זו הובעה, מבלי לציין את שמה המפורש של ערב הסעודית, בין היתר [במפגש פורום הנגב](#) שהתקיים בינואר 2023, [ובפורום הביטחון של איחוד האמירויות](#) שנערך ביולי 2022. גם לאחר פרוץ המלחמה בין ישראל לחמאס באוקטובר 2023 [אמר](#) יו"ר ועדת ההגנה ויחסי חוץ במועצה הלאומית של האמירויות, עלי ראשיד אל-נועיימי, כי בעיני ארצו 'הסכמי אברהם' אינם מוגבלים לה ולישראל, אלא הם פלטפורמה שצריכה לשנות את האזור "כך שכולם ייהנו מביטחון, מיציבות ומשגשוג באזור".

אין משמעות הדבר שנורמליזציה ישראלית-סעודית לא תעורר קנאה ותחרות מצד ההנהגה האמירית, שכן בכך היא תאבד את הייחודיות שלה כמובילת הנורמליזציה ומודל להצלחתה. ייתכן שקיים חשש באבו דאבי כי ישראל תתמקד ביחסיה עם ריאד ולא ביחסיה

* אילן זלאיט – חוקר (מלגאי ניובאואר), המכון למחקרי ביטחון לאומי
ד"ר יואל גוז'נסקי – חוקר בכיר, המכון למחקרי ביטחון לאומי

עם אבו דאבי. נוסף על כך, איחוד האמירויות נמצאת ביריבות "קרה" עם ערב הסעודית (ככל הנראה גם ברמה האישית, בין מנהיגיהן מוחמד בן זאיד ומוחמד בן סלמאן) על מעמד מדיני והשפעה כלכלית; בפרט, הסעודים מבקשים למשוך אליהם נתח מהחברות וההשקעות הזרות ומהתיירות, שמהן נהנית כעת איחוד האמירויות (בייחוד האמירות דובאי, שהפכה ברבות השנים למרכז כלכלי-מסחרי ותיירותי עולמי). זאת ועוד, במקרה של נורמליזציה ישראלית-סעודית תאבד איחוד האמירויות את מעמדה הייחודי במערכת הקשר האזורי עם ישראל ועם וושינגטון כגורם קונסטרוקטיבי בחתירה ליציבות ושלוש במזרח התיכון. אבו דאבי גם תאבד את היתרון המסוים שיש לה בתחרות הכלכלית עם ערב הסעודית, שאותו מקנים לה סחר עם ישראל ותיירות ממנה.

ואולם אין מדובר במחירים שאיחוד האמירויות אינה יכולה לעמוד בהם, בפרט כשהיא יכולה למנף הסכם ישראל-סעודי להקרנת יוקרה מדינית-דיפלומטית באזור ובעולם כמי שאפילו ערב הסעודית הגדולה הולכת בדרכה. נייר הלקמוס לאופן שבו הסכם כזה עשוי להתקבל באבו דאבי הוא אופי התמורה הישראלית לפלסטינים – ולא פחות מכך, התמורה האמריקאית לסעודים – האם אלו יהיו מרשימות יותר מהתמורות שהשיגה איחוד האמירויות ב-2020? בכל מקרה, איחוד האמירויות אינה צפויה להתרעם על נורמליזציה ישראלית-סעודית גם אם היא תקודם עם הישג בולט יותר לטובת הפלסטינים מזו של הסכמי אברהם. עדות לגישה זו ניתן למצוא בדבריו של הדיפלומט הבכיר ויועצו של נשיא איחוד האמירויות ד"ר אנואר גרגאש בספטמבר 2023, שלפיהם 'הסכמי אברהם' לא נועדו לפתור את הסוגיה הפלסטינית.

מנגד, ייתכן שאיחוד האמירויות תדרוש מארצות הברית "השוואה" של אמצעי לחימה, וחשוב יותר – הרשאות בנושא הגרעין שתקבל ערב הסעודית בתמורה ליחסיה עם ישראל. כמדווח, ריאד דורשת מארצות הברית להתיר לה להחזיק ביכולת גרעינית מורחבת בהרבה מ"תקן הזהב", שעליו חתמה אבו דאבי עם וושינגטון ב-2009 (אשר מקשה מאוד את ההתקדמות לגרעין צבאי). אם ריאד תקבל מושינגטון היתר להעשרת אורניום בשטחה, אזי ייתכן כי איחוד האמירויות צפויה לבקש לפתוח את ההסכם שנחתם עימה בנושא, מה שייצור חשש ממרוץ גרעיני אזורי ועלול להקשות על אישור הנורמליזציה הישראלית-סעודית בקונגרס האמריקאי. רמז לכך ניתן לראות [במכרז](#) שפרסמה איחוד האמירויות ב-2024 לבניית כורים גרעיניים נוספים, שמשמעותו שהיא מאותת כי היא אינה מסתמכת כבעבר רק על קוריאנה הדרומית, שכפופה לפיקוח אמריקאי, כפי שעשתה בהקמת ארבעת הכורים הראשונים, אלא פותחת אפשרות גם לחברות סיניות ורוסיות לקחת חלק בפרויקט.

מעל הכול, איחוד האמירויות צפויה להיות מוטרדת מתגובתם של איראן ושלוחיה לנורמליזציה ישראלית-סעודית, בפרט אם זו תכלול הסכם הגנה אמריקאי-סעודי שאיראן תראה בו איום עליה. הגם שאבו דאבי עודנה רואה באיראן ושלוחיה את האיום הביטחוני המרכזי עליה ואף מעוניינת להרחיב את ההסכם הביטחוני שעליו סיכמה עם ארצות הברית בספטמבר 2024, היא אינה רוצה לערער את תהליך הפיוס עם טהראן, שעליו עמלה רבות, ושוררת בה הבנה כי עימותים באזור יפגעו בה גם אם לא תיקח בהם חלק ישיר. איום קונקרטי על איחוד האמירויות בהקשר זה הוא קריסת הפסקת האש בתימן, אם ערב הסעודית תחתום על הסכם נורמליזציה עם ישראל בלי שתגיע להסכם שלום יציב עם החות'ים. הקריסה עלולה לגרום להשתלטות של המורדים החות'ים על שטחים אסטרטגיים בדרום תימן, הנשלטים בידי כוחות הנתמכים על ידי איחוד האמירויות, ובתרחיש קיצון ייתכן אף ירי של החות'ים לעבר איחוד האמירויות, כפי שאירע בראשית 2022.

בחרין

האינטרסים הלאומיים של בחרין, המדינה השנייה במפרץ שנרמלה את היחסים עם ישראל, מתמקדים בשמירה על שרידותו של המשטר ובדאגה ליציבותו ולשגשוג כלכלי. לשלטון בבחריין אין עוצמה כלכלית כמו למקביליו בערב הסעודית, באיחוד האמירויות ובקטר, ובשונה מהם אין הוא נהנה מתמיכה נרחבת בקרב הציבור, בפרט האוכלוסייה השיעית, המנוכרת משושלת המלוכה הסונית ומהווה רוב. שיקוליה של בחרין מונעים מחשש תמידי מהתקוממות עממית, כפי שאירעה באביב הערבי ב־2011, ומאיראן התומכת בחלקים באופוזיציה השיעית בממלכה. בחרין היא היחידה שטרם חידשה את היחסים עם טהראן, לאחר שהיא ומדינות נוספות במפרץ ניתקו את היחסים עימה ב־2016. בנסיבות אלה נעשתה בבחריין למעשה לבת חסות של ערב הסעודית, ובמידה פחותה יותר של איחוד אמירויות. שתיהן תומכות כלכלית במשטר במנאמה ואף שלחו כוחות צבא לדכא את ההתקוממות נגדו ב־2011. נוסף על כך, בבחריין קרובה מאוד לארצות הברית לשם הגנה מאיראן: היא מארחת בתחומה את בסיס הצי החמישי האמריקאי, ולמעשה הייתה הראשונה מבין מדינות המפרץ שחתמה בספטמבר 2023 על הסכם ביטחוני מקיף עם ארצות הברית שאינו דורש את אישור הקונגרס.

לכן, ברמת השלטון צפויה בבחריין לתמוך בכל מהלך של פטרוניה הסעודים, ובפרט תברך על הסכם הגנה סעודי-אמריקאי שיבצר את נוכחותה הביטחונית של וושינגטון במפרץ, שכן יש לה עניין מהותי בחיזוק השלטון הסעודי. לראיה, מאמר דעה בעיתון הבחרייני הממסדי

אל-בילאד בפברואר 2024 [גרס](#) כי "למרות פשעיה של ישראל בעזה", נכון כי מדינות המפרץ ימשיכו בתהליך הנורמליזציה עימה ככלי להבטחת ביטחון ויציבות, לנוכח האיומים האזוריים מאיראן והשפעתה ועקב השינוי במדיניות האמריקאית במזרח התיכון. בקשתה היחידה של מנאמה, [שהובעה](#) גם היא במאמר בעיתון ממסדי, היא שארצות הברית תסייע גם לה בהגנה מפני איומים פנימיים ולא תמנע ממנה ומערב הסעודית להתמודד עימם על בסיס פגיעה בזכויות אדם (בהקשר זה הוזכר הגינוי של ממשל אובמה לדיכוי המחאה בבחריין ב־2011).

ברמת הציבור בבחריין התמונה שונה למדי. רוב אזרחי הממלכה מתנגדים לנורמליזציה עם ישראל: סקר מ־2022 הראה שתומכים בה רק כ־20 אחוזים, בלי הבדל בין סונים לשיעים, וסביר להניח ששיעור זה ירד עוד בשל המלחמה ברצועת עזה; אם לאחר חתימת הנורמליזציה האמינו כ־40 אחוזים מהבחריינים שתהיה לה השפעה חיובית, בתוך שלוש שנים צנח שיעור זה במחצית. את ההתנגדות הקולנית מובילה תנועת האופוזיציה השיעית הפופולרית אל-ואפק (שהוצאה אל מחוץ לחוק ומנהיגיה נעצרו או הוגלו), הפונה גם לציבורים במדינות נוספות השוקלות נורמליזציה: מנהיגה הרוחני של התנועה היושב באיראן, אייתוללה עסא קאסם, כינה את מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר לקח לממשלות המנרמלות עם ישראל, שלדבריו ניפץ את אשליית העוצמה של ישראל שמצריכה נורמליזציה איתה, הנוגדת את האמונה הדתית.

יתרה מזאת, מאז ומתמיד ראתה האופוזיציה בבחריין בערב הסעודית ובכוחות האמריקאיים במפרץ גורמים המאפשרים למשטר הבחרייני להמשיך להפר זכויות אדם ומונעים רפורמות וליברליזציה (אשר לערב הסעודית, דיכוי המחאה ב־2011 אכן המחיש זאת). מאז חתימת 'הסכמי אברהם' נשמעת הטענה כי גם היחסים עם ישראל הם גורם כזה, לאור שיתוף הפעולה שנטווה במהירות בין השלטון הבחרייני לישראל. בהפגנות המצומצמות אך עקביות של תומכי אל-ואפק בבחריין, הדרישה להפסקת הדיכוי הפנימי משולבת בקריאה לניתוק היחסים עם ישראל. מכאן, הסכם שיהדק את היחסים הצבאיים בין ארצות הברית לערב הסעודית – על אחת כמה וכמה אם יכלול את ישראל, אך גם אם לא – עלול להיתפס על ידי בחריינים רבים כאיום על חירותם, ולפיכך עשויה להיות מחאה קולנית כנגדו.

ואולם אין לציבור ולאופוזיציה הבחרייניים כוח ממשי לחבל בהסכם שתחתום עליו ערב הסעודית, כפי שהם אינם מאיימים או פוגעים, עד כה, בנורמליזציה בין בחריין לישראל. המשטר הבחרייני טוען חדשות לבקרים שמשמרות המהפכה האיראניים פועלים בקרב

האוכלוסייה השיעית בארצו, אך לא ברור עד כמה טענות אלו מבוססות או משמשות בעיקרן אמתלה לדיכוי האופוזיציה; במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' פרסם ארגון לא מוכר בשם 'גדודי אל-אשתר', המציג עצמו כמיליציה בחריינית בציר ההתנגדות, סרטון של שיגור כטב"ם תקיפה מבחריין לישראל בתגובה למלחמה ברצועת עזה, וכן קרא לאזרחי בחריין לפגוע בנציגים הדיפלומטים הישראליים בממלכה. ואולם נראה שהסרטון לא צולם בבחריין, ולא סביר כי יש במדינה כוח חמוש כזה או חדירה איראנית אפקטיבית היכולה לחבל בפנייה סעודית לנורמליזציה עם ישראל.